

Верховний
Суд

ДАЙДЖЕСТ
судової практики
Великої Палати
Верховного Суду

Рішення, внесені до ЄДРСР
за період з 01.03.2026 по 31.03.2026

Зміст

1. Спори, що виникають із земельних правовідносин	4
2. Спори, що виникають із договірних правовідносин.....	5
3. Спори, що виникають із правовідносин щодо споживання природного газу	6
4. Спори, пов'язані із грошовим забезпеченням державних службовців	7
5. Спори щодо відповідальності за порушення грошового зобов'язання.....	9
6. Спори, що виникають на стадії примусового виконання судового рішення	10
7. Процесуальні питання	11
8. Юрисдикційні питання	18

Перелік уживаних скорочень

ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВС	– Верховний Суд
КАС ВС	– Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
ККС ВС	– Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КЦС ВС	– Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду
ОП	– Об'єднана палата
КАС України	– Кодекс адміністративного судочинства України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ЗК України	– Земельний кодекс України
Кодекс ГРС	– Кодекс газорозподільних систем
КПК України	– Кримінальний процесуальний кодекс України
ПРРЕЕ	– Правила роздрібного ринку електричної енергії
ЦК України	– Цивільний кодекс України
ЦПК України	– Цивільний процесуальний кодекс України
ЄРДР	– Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЗВТ	– Засіб вимірювальної техніки
Оператор ГРМ	– Оператор газорозподільної системи

1. Спори, що виникають із земельних правовідносин

Ефективним способом захисту прав держави на земельну ділянку історико-культурного призначення, на якій розташована пам'ятка археології, є негативний позов, який можна заявити впродовж усього часу тривання порушення прав законного володільця відповідної земельної ділянки.

Обставини справи:

У цій справі прокуратура звернулася до суду в інтересах держави в особі Харківської обласної військової адміністрації з позовом про усунення перешкод у користуванні та розпорядженні землями історико-культурного призначення, які були передані у комунальну власність і перебувають в оренді (суборенді).

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову зокрема з підстав обрання прокурором неналежного способу захисту. Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції в частині відмови в позові, частково задовольнив позов і, зокрема, зобов'язав відповідачів повернути земельну ділянку державі

Правовий висновок ВП ВС:

Правовий режим земельної ділянки, на якій розташована пам'ятка археології, не має відрізнятися від правового режиму самої пам'ятки, яка згідно із Законом № 1805-III не може перебувати в приватній чи комунальній власності.

Фізичні особи можуть володіти земельними ділянками природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, але виключно у разі, якщо вони ними володіли на час створення об'єкта природно-заповідного фонду.

Набуття права приватної власності на землі, які вже віднесені до земель природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, правила ЗК України, Закону України «Про природно-заповідний фонд України» та інших нормативно-правових актів України заборонено.

ВП ВС вчергове нагадала, що у випадках, коли на певний об'єкт за жодних умов не може виникнути право приватної власності, державна реєстрація цього права не змінює володільця відповідного об'єкта. Тому порушення права власності держави потрібно розглядати як таке, що не пов'язане з позбавленням власника володіння, навіть за наявності фізичного зайняття ділянки порушником.

ВП ВС виснувала, що ефективним способом захисту прав держави на земельну ділянку історико-культурного призначення, на якій розташована пам'ятка археології, є негативний позов. Такий позов, спрямований на усунення перешкод у користуванні та розпорядженні майном, можна заявити впродовж усього часу тривання порушення прав законного володільця.

Водночас ВП ВС наголосила, що не може бути належним (правомірним) спосіб захисту, який спричиняє втручання у право на майно, щодо якого немає спору. Іншими словами, зобов'язання повернути не тільки ту частину земельної ділянки, яка накладається на пам'ятку археології, а й ту частину земельної ділянки,

яка не є спірною і правомірність надання в оренду (суборенду) якої не ставиться під сумнів, є втручанням, яке не може визнаватися законним.

Оскільки у цій справі встановлено, що лише невелика частина спірної земельної ділянки відноситься до пам'ятки археології, ВП ВС скасувала постанову апеляційного суду і направила справу на новий апеляційний розгляд, зазначивши про необхідність урахування принципу належного урядування та оцінки законності і пропорційності втручання.

Постанова ВП ВС від 04 березня 2026 року у справі №922/264/24 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135044561>

2. Спори, що виникають із договірних правовідносин

Саме собою закінчення строку дії двостороннього правочину, виконання якого здійснено тільки однією стороною, не припиняє зобов'язальних правовідносин сторін цього правочину та не звільняє другу сторону такого правочину від відповідальності за невиконання нею свого обов'язку.

Водночас повернення попередньої оплати не завжди є односторонньою відмовою від договору. Якщо таке повернення прийняте покупцем без заперечень і він тривалий час не вимагав виконання зобов'язання, це свідчить про огодження сторін на припинення зобов'язання за домовленістю.

Обставини справи:

У цій справі спір пов'язаний з виконанням договору поставки сільгосптехніки. Позивач (покупець) здійснив 20 % попередньої оплати товару, втім відповідач (постачальник) не виконав зобов'язання щодо поставки товару у передбачений договором строк. Після закінчення дії договору відповідач в односторонньому порядку повернув аванс, посилаючись на форс-мажорні обставини. Позивач натомість прийняв повернуту передоплату й заперечень щодо повернення суми передоплати чи вимог до продавця поставити товар позивач протягом тривалого часу не заявляв, а звернувся до суду з вимогою про виконання зобов'язання в натурі та стягнення пені більш ніж через рік і півтора місяці після повернення продавцем суми передоплати.

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили у задоволенні позовної вимоги щодо поставки товару, але стягнули пеню, зменшивши її розмір.

Правовий висновок ВП ВС:

Питання, яке постало перед ВП ВС у цій справі, полягало в тому, чи припиняється зобов'язання продавця поставити товар у разі закінчення строку дії договору та повернення покупцю суми попередньої оплати (без наявності такої вимоги з боку покупця та інших підстав для припинення зобов'язання).

ВП ВС врахувала, що за змістом ч. 2 ст. 693 ЦК України саме від волі покупця залежить вибір між вимогою передати товар чи повернути передплату.

Повернення суми попередньої оплати, здійснене з ініціативи продавця, але прийняте покупцем без заперечень, є рівнозначним поверненню такої суми

за прямою вимогою покупця, та має наслідком припинення зобов'язання за домовленістю сторін (ч. 1 ст. 604 ЦК України).

Ця ситуація відрізняється від повернення суми попередньої оплати з ініціативи продавця, проти чого покупець заперечив до, під час або невідкладно після такого повернення, наполягаючи на виконанні продавцем зобов'язання щодо передачі товару, – у такому разі зобов'язання сторін не припиняються та мають бути виконані належним чином (ч. 1 ст. 525, ч. 1 ст. 599, ч. 1 ст. 629 ЦК України).

У цій справі ВП ВС відхилила доводи касаційної скарги позивача про те, що повернення попередньої оплати за товар за обставин цієї справи потрібно оцінювати як його односторонню відмову від виконання зобов'язання з поставки товару, оскільки зробила висновок, що у справі мало місце припинення зобов'язань за домовленістю сторін.

Постанова ВП ВС від 18 лютого 2026 року у справі №911/969/24 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134833396>

3. Спори, що виникають із правовідносин щодо споживання природного газу

Споживач після підписання акта про опломбування лічильника газу несе відповідальність за його збереження і після будь-якого прихованого втручання ним або іншою особою, що має наслідком викривлення даних обліку споживання газу повинен відповідати шляхом нарахування йому необлікованого (донарахованого) об'єму природного газу.

Обставини справи:

У цій справі акціонерне товариство – оператор газорозподільної системи звернулося з позовом до побутового споживача природного газу про стягнення вартості необлікованого об'єму природного газу, донарахованого йому внаслідок виявлення на лічильнику стороннього предмета, схожого на магніт. Споживач подав зустрічний позов про визнання протиправним і скасування рішення комісії про донарахування об'єму природного газу та його вартості, а також відшкодування моральної шкоди.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні первісного позову та частково задовольнив зустрічний у зв'язку з відсутністю доказів несанкціонованого втручання саме споживача в роботу приладу обліку, яке б призвело до некоректного обліку спожитого природного газу (заниження його показань).

Правовий висновок ВП ВС:

Розглядаючи цю справу, Велика Палата Верховного Суду зауважила, що правові відносини між оператором газорозподільної мережі (Оператор ГРМ) та споживачем чітко регулюються Кодексом газорозподільних систем (Кодекс ГРС) та будь-яке несанкціоноване втручання в роботу ЗВТ / газового лічильника із сторони споживача тягне наслідки, передбачені цим Кодексом.

Проаналізувавши Закон України «Про ринок природного газу», вимоги ЦК України, правила Кодексу ГРС, ВП ВС ствердно зазначила, що факт виявлення Оператором ГРМ несанкціонованого втручання в роботу ЗВТ / лічильника газу; втручання в роботу або конструкцію чи складові комерційного вузла обліку (зокрема, лічильника газу) після ухвалення відповідних процедурних рішень (складення акта про порушення, розгляд комісією (уповноваженою на такий розгляд), додаткова перевірка (обстеження), пояснення тощо) дає правові підстави Оператору ГРМ скласти акт-розрахунок необлікованого (донарахованого) об'єму природного газу та його вартості і направити споживачу для його повного відшкодування виходячи з такого.

Викривлення даних обліку газу, передумовою для якого є несанкціоноване втручання в роботу лічильника газу / ЗВТ, після проведення всіх процедурних питань доведення цього Оператором ГРМ, є підставою для нарахування споживачу необлікованого спожитого газу за той період та відповідно до того втручання, яке відбулося.

Отже, ВП ВС підтвердила сформований Верховним Судом правовий висновок про те, що будь-яке стороннє втручання у ЗВТ / лічильник газу, що призводить до викривлення даних, є відповідальністю саме споживача, якому переданий ЗВТ / лічильник газу на відповідальне зберігання, та нарахування йому вартості необлікованого спожитого газу і трактування положень Кодексу ГРС по-іншому не має на те правового сенсу, а тому не потрібно доводити складові цього порушення (дію, спосіб та наслідки).

Встановивши у цій справі неправильне застосування судами попередніх інстанцій норм Кодексу ГРС, ВП ВС скасувала рішення судів першої та апеляційної інстанцій та ухвалила нове рішення про задоволення первісного позову оператора газорозподільної системи і відмову в задоволенні зустрічного позову споживача.

Постанова ВП ВС від 11 березня 2026 року у справі №542/881/19 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135083073>

4. Спори, пов'язані із грошовим забезпеченням державних службовців

Нарахування та виплата державним службовцям надбавки за вислугу років у 2024 році має відбуватися з урахуванням вимог п. 12 розд. «Прикінцеві положення» Закону України від 9 листопада 2023 року № 3460-ІХ «Про Державний бюджет України на 2024 рік», тобто на рівні 2 % посадового окладу державного службовця за кожний календарний рік стажу державної служби, але не більше 30 % посадового окладу.

Саме лише зменшення законодавцем розміру надбавки за вислугу років на державній службі не призвело до звуження соціальних гарантій і зменшення загального розміру грошової винагороди, а є складовим елементом послідовного та виваженого підходу держави до поступового підвищення конкурентоспроможності заробітних плат працівників на посадах державної служби.

Обставини справи:

У цій справі позивачка, яка обіймає посаду державного службовця в суді першої інстанції, оскаржила виплату їй з 1 січня 2024 року надбавки за вислугу років на рівні 30 % від посадового окладу замість 50 % від посадового окладу.

Вона обґрунтовувала пред'явлений позов тим, що відсотковий розмір надбавки, обчислений з огляду на вимоги п. 12 розд. «Прикінцеві положення» Закону № 3460-IX, суперечить змісту ч. 1 ст. 52 Закону України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII «Про державну службу», який є спеціальним законом, що підлягає застосуванню до спірних правовідносин.

КАС ВС позов задовольнив частково, вказавши на незастосовність приписів п. 12 розд. «Прикінцеві положення» Закону № 3460-IX з міркувань подолання змістової колізії норм права на користь положень Закону № 889-VIII (про державну службу).

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС передусім зазначила про відсутність колізії у спірних правовідносинах, а отже й про те, що немає потреби у віднайденні механізму її подолання, оскільки є пряма норма Закону № 3460-IX, яка зупинила дію норми Закону № 889-VIII та чітко врегулювала особливості оплати праці певних категорій державних службовців.

Законодавець формує єдину систему законодавства у сфері публічних правовідносин, у якій презюмується конституційність кожного схваленого парламентом закону до моменту спростування цієї презумпції рішенням Конституційного Суду України.

У зв'язку з наведеним ВП ВС звернула увагу, що відповідні приписи абз. 2 п. 12 розд. «Прикінцеві положення» Закону № 3460-IX не визнані неконституційними, та вказала на те, що немає підстав для висновку за ч. 4 ст. 7 КАС України, адже у спірних правовідносинах зменшення законодавцем розміру надбавки за вислугу років на державній службі не призвело до звуження соціальних прав і гарантій державного службовця, зокрема і його права на належний рівень оплати праці.

Таку дію законодавця не можна розглядати відокремлено від інших дій, які здійснені ним одночасно з метою змінити структуру оплати праці державних службовців певної категорії.

Отже, ВП ВС визначила, що введені Законом № 3460-IX із січня 2024 року особливості обчислення надбавки за вислугу років є частиною реформи оплати праці державних службовців, обумовленої реалізацією євроінтеграційних вимог щодо вступу України до Європейського Союзу.

До того ж ВП ВС врахувала правові наслідки, які настали для державних службовців у системі правосуддя із запровадженням реформи структури їхньої заробітної плати, зазначивши, що зменшення розміру надбавки за вислугу років на державній службі відбулося одночасно зі зростанням посадового окладу, що спрямоване на підвищення рівня незалежності та фінансової забезпеченості

певної категорії державних службовців, покращення статусу державного службовця загалом.

З урахуванням наведеного ВП ВС скасувала рішення КАС ВС та ухвалила нове рішення про відмову в задоволенні позову.

Постанова ВП ВС від 19 лютого 2026 року у справі № 240/7215/24 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134688422>

5. Спори щодо відповідальності за порушення грошового зобов'язання

ВП ВС відступила від висновків КЦС ВС щодо можливості стягнення з боржника сум, передбачених ч. 2 ст. 625 ЦК України, у разі, коли можливість примусового стягнення кредитором указаної заборгованості вичерпана, зазначивши, що зобов'язання зі сплати боргу, яке засвідчене судовим рішенням про його примусове стягнення, строк пред'явлення виконання за яким пропущене і в поновленні такого строку суд відмовив, а можливість його виконання втрачена, не може вважатися припиненим у матеріально-правовому сенсі. Таке зобов'язання вважається тим зобов'язанням, вимоги за яким хоч і позбавлені примусового захисту, проте їх добровільне виконання визнається належним.

У такому випадку до відповідних грошових вимог (щодо яких вичерпана можливість стягнення в примусовому порядку згідно з рішенням) не можна застосовувати правила ч. 2 ст. 625 ЦК України.

Обставини справи:

У цій справі спір виник у зв'язку з вимогою банку про стягнення 3 % річних (ст. 625 ЦК України), нарахованих на кредитну заборгованість, стягнуту з позичальника (боржника) рішенням суду, право на примусове виконання якого втрачене через пропуск строку пред'явлення виконавчого документа до виконання і відмову в його поновленні судом.

Суди першої та апеляційної інстанцій у задоволенні позову відмовили.

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС зазначила, що судові рішення про відновлення прав на грошові суми не породжує нових обов'язків, а лише підтверджує чи трансформує існуюче зобов'язання. Проте, можливість примусового стягнення заборгованості вичерпується зі спливом строку пред'явлення виконавчого документа до виконання, якщо суд не поновив цього строку.

Хоча в такому випадку позовна давність формально не застосовується, фактично ж зобов'язання втрачає юридичну примусовість, а вимога за цим зобов'язанням стає такою, що не може бути захищена в примусовому порядку, втім її добровільне виконання не є безпідставно набутим майном (натуральне зобов'язання).

Враховуючи, що передбачене ч. 2 ст. 625 ЦК України нарахування інфляційних втрат на суму боргу та 3 % річних входить до складу грошового зобов'язання і є особливою мірою відповідальності боржника за прострочення грошового зобов'язання, після вичерпання можливості примусового стягнення основного зобов'язання правила ч. 2 ст. 625 ЦК України до основної вимоги не застосовуються.

ВП ВС зауважила, що надання стягувачу можливості постійно пред'являти вимоги про стягнення додаткових сум за основною вимогою, яка вже не підлягає примусовому захисту через недбалість самого кредитора, суперечило б принципу правової визначеності.

Відповідно ВП ВС відступила від висновків, наведених у постанові КЦС ВС від 28 вересня 2021 року у справі № 759/4755/19, за змістом яких, коли кредитор уже скористався судовим захистом – рішенням суду з боржника стягнуто суму основного боргу, то таке зобов'язання не може вважатись натуральним навіть за умов пропуску стягувачем строку для пред'явлення виконавчого листа до виконання і відмови в поновленні цього строку судом, оскільки такі обставини не мають правового значення, а кредитор має право на отримання сум, передбачених ст. 625 ЦК України, нарахованих на таке невиконане зобов'язання.

Оскільки в цій справі позовну вимогу про стягнення 3 % річних банк пред'явив після остаточної втрати можливості примусового виконання рішення суду про стягнення основного боргу, ВП ВС погодилася з висновком судів першої та апеляційної інстанцій про те, що немає правової підстави для стягнення можливого похідного зобов'язання, передбаченого ст. 625 ЦК України.

Постанова ВП ВС від 11 лютого 2026 року у справі № 754/511/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134456472>

6. Спори, що виникають на стадії примусового виконання судового рішення

Державний / приватний виконавець з метою забезпечення виконання рішення суду наділений повноваженнями накладати арешт як на частку, так і на корпоративні права члена фермерського господарства.

Обставини справи:

У цій справі боржник у виконавчому провадженні оскаржив постанову приватного виконавця про накладення арешту на його частку у статутному капіталі фермерського господарства.

Ухвалою суду першої інстанції, залишеною без змін апеляційним судом, у задоволенні скарги було відмовлено.

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС зазначила, що оскільки ні Законом України «Про фермерське господарство», ні іншими нормативними актами не врегульовано порядку звернення стягнення на частку одного із членів фермерського господарства,

то відповідно до ч. 1 ст. 8 ЦК України щодо вказаних правовідносин потрібно застосувати аналогію закону.

З огляду на специфіку правового статусу фермерського господарства, зокрема щодо суб'єктного складу його членів (який обумовлюється сімейно або родинно-трудоим характером), правові аспекти регулювання діяльності фермерського господарства певною мірою подібні з повним товариством. Тож правила ст. 131 ЦК України, яка передбачає особливий порядок звернення стягнення на частку учасника у складеному капіталі повного товариства, можна за аналогією застосувати до правовідносин щодо звернення стягнення на частку боржника у складеному капіталі фермерського господарства.

ВП ВС також звернула увагу, що з набуттям прав на частку у складеному капіталі фермерського господарства в особи виникають і корпоративні права. Частка у складеному капіталі фермерського господарства та корпоративні права є нерозривно пов'язаними між собою.

Накладення арешту на корпоративні права позбавляє боржника – члена фермерського господарства можливості розпорядитися своїм майном (часткою та корпоративними правами, які з неї виникають).

У зв'язку з наведеним ВП ВС висувала, що накладення арешту на корпоративні права, так само як і на частку члена фермерського господарства, відповідає вимогам законодавства України та є заходом, за допомогою якого можна забезпечити реальне виконання рішення.

ВП ВС погодилася з висновком судів першої та апеляційної інстанцій щодо відсутності підстав для задоволення скарги на постанову приватного виконавця про арешт частки у складеному капіталі фермерського господарства.

Постанова ВП ВС від 21 січня 2026 року у справі № 904/1615/22 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134456469>

7. Процесуальні питання

7.1. ВП ВС відступила від висновку КГС ВС щодо застосування пункту 7.11 Правил роздрібного ринку електричної енергії, зазначивши, що вирішення питання щодо відновлення / припинення або обмеження електропостачання на підставі пункту 7.11 ПРРЕЕ здійснюється з використанням інституту процесуального права – забезпечення позову шляхом заборони відключення електропостачання такого споживача на час вирішення справи про оскарження факту порушення споживачем цих Правил та/або умов договорів.

Обставини справи:

У цій справі спір виник у зв'язку з припиненням електропостачання будинку позивача та невиконанням електропостачальником обов'язку відповідно до вимог п. 7.11 ПРРЕЕ щодо його відновлення після відкриття судом провадження у справі за позовом позивача про оскарження дій електропостачальника.

Суди першої та апеляційної інстанцій у задоволенні позову відмовили.

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС звернула увагу, що відповідно до абз. 4 п. 7.11 ПРРЕЕ на період розгляду судом спірних питань щодо порушення споживачем цих Правил та/або умов договорів, наявність яких передбачена зазначеними Правилами, припинення електропостачання такого споживача, пов'язане з оскарженим фактом порушення, не здійснюється за умови своєчасного надання споживачем до моменту відключення відповідної ухвали суду про прийняття позовної заяви до розгляду. Відкриття провадження у справі після факту відключення споживача є підставою для відновлення електропостачання.

ВП ВС наголосила, що ця норма п. 7.11 ПРРЕЕ є імперативною для суб'єкта постачання електричної енергії, якому належить право відключити споживача від електропостачання та відновити його, проте суб'єкти постачання електричної енергії не завжди виконують вимоги цієї норми.

З урахуванням наведеного, а також критеріїв застосування норми абз. 4 п. 7.11 ПРРЕЕ ВП ВС висувала, що у випадку звернення споживача до суду за захистом своїх прав безальтернативним та найефективнішим для практичного застосування п. 7.11 ПРРЕЕ є механізм забезпечення позову з огляду на зміст цієї норми права, а саме постановлення ухвали про заборону відключення електропостачання такого споживача на час вирішення справи про оскарження факту порушення споживачем цих Правил та/або умов договорів.

Отже, ВП ВС відступила від висновків, викладених у постанові КГС ВС від 06 травня 2024 року у справі № 922/5196/23 про те, що норма права, встановлена в абзаці четвертому пункту 7.11 ПРРЕЕ, діє самостійно за наявності визначених в її гіпотезі умов, незалежно від наявності підстав для застосування судом заходів забезпечення позову.

У цій справі ВП ВС визнала обґрунтованими висновки судів попередніх інстанцій, які, відмовляючи в задоволенні позову, виходили з того, що об'єкт позивача відключений від електроживлення законно (що встановлено також рішенням суду в іншій справі, яке набрало чинності).

Постанова ВП ВС від 11 лютого 2026 року у справі № 344/13201/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134456475>

7.2 ВП ВС відступила від висновку ОП ККС ВС щодо належного суб'єкта продовження строків досудового розслідування в об'єднаних провадженнях, визначивши, що у разі об'єднання кількох проваджень, де перше розпочате до 16 березня 2018 року (до початку дії Закону № 2147-VIII), продовження строків віднесено до компетенції прокурора, тоді як у випадках, коли перше провадження розпочато після цієї дати, такі повноваження належать і слідчому судді у передбачених випадках нової редакції ст. 294 КПК.

У тому разі, коли за часом початку першого з об'єднаних проваджень (що розпочато до 16 березня 2018 року) уповноваженим продовжувати строк досудового розслідування був прокурор, проте таку процесуальну дію вчинив слідчий суддя, то це не є таким порушенням норм процесуального права, що надалі може бути підставою для закриття такого провадження.

Обставини справи:

У цій справі об'єднане кримінальне провадження щодо трьох громадян України ухвалою суду першої інстанції, залишеною без змін апеляційним судом, було закрито у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування (п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України). Суди вважали, що в цьому провадженні строк досудового розслідування мав продовжувати слідчий суддя, а не прокурор. Хоча відомості про перше кримінальне правопорушення були внесені до ЄРДР до введення в дію положень Закону № 2147-VIII, щодо інших кримінальних правопорушень такі відомості були внесені після цієї дати.

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС врахувала, що під час об'єднання матеріалів кількох досудових розслідувань законодавець у ч. 6 ст. 219 КПК передбачив спеціальні правила визначення загального строку досудового розслідування, проте не змінив правила визначення суб'єкта продовження строку. Оскільки ч. 7 ст. 217 КПК прямо вказує на день початку розслідування раніше розпочатого провадження як початковий момент відліку для об'єданого провадження, то й повноваження щодо продовження строку зберігаються за тим суб'єктом, який був уповноважений на момент початку цього раніше розпочатого провадження.

Інший підхід, а саме застосування різних правових режимів продовження строків досудового розслідування в межах одного об'єданого кримінального провадження, суперечив би принципу процесуальної економії та призводив би до правової невизначеності.

Отже, ВП ВС відступила від висновку, викладеного в постанові ОП ККС ВС від 31 жовтня 2022 року (справа № 753/12578/19, провадження № 51-206кмо22), про те, що суб'єктом, уповноваженим продовжувати строки досудового розслідування в об'єднаних кримінальних провадженнях, де перше розпочате до 16 березня 2018 року, є винятково слідчий суддя, сформулювавши такі висновки щодо застосування норми права:

- 1) суб'єктом, уповноваженим продовжувати строк досудового розслідування, є прокурор або слідчий суддя залежно від дати внесення відомостей до ЄРДР;
- 2) у провадженнях, розпочатих до 16 березня 2018 року, повноваження з продовження строків належать прокурору, в іншому випадку – діє порядок, що передбачає звернення до слідчого судді;
- 3) у разі об'єднання проваджень, де перше розпочате до 16 березня 2018 року, продовження строків віднесено до компетенції прокурора, а якщо після цієї дати, – до компетенції слідчого судді;

4) продовження строку слідчим суддею замість прокурора у провадженнях, розпочатих до 16 березня 2018 року, не є таким порушенням норм процесуального права, що може бути підставою для їх закриття, оскільки такий порядок забезпечує вищий рівень процесуальних гарантій прав та законних інтересів осіб у кримінальному провадженні.

З урахуванням наведеного ВП ВС у цій справі задовольнила касаційну скаргу прокурора та скасувала ухвали судів попередніх інстанцій, призначивши новий розгляд провадження в суді першої інстанції.

Постанова ВП ВС від 25 лютого 2026 року у справі № 755/15993/18 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134802046>

7.3. ВП ВС відступила від висновків КАС ВС щодо обов'язкового скасування судового рішення у зв'язку з відсутністю на ньому підпису судді, вказавши, що у разі наявності скороченого судового рішення, підписаного всім складом суду, відсутність підпису судді у повному тексті судового рішення (підписаному іншими суддями колегії, які складають більшість від складу суду) не є безумовною підставою для скасування судового рішення відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 411 ЦПК (а так само аналогічних положень п.5 ч.3 ст.353 КАС і п.3 ч.1 ст.310 ГПК), якщо це обумовлено об'єктивними, непереборними причинами, які виникли після проголошення скороченого судового рішення (наприклад, смертю судді).

Обставини справи:

У цій справі особа (не на користь якої був виданий судовий наказ) подала заяву про скасування судового наказу про стягнення з боржника аліментів на утримання двох дітей у розмірі 1/3 його заробітку, обґрунтовану порушенням прав спільних дітей заявниці та боржника, інтереси яких не були враховані під час визначення розміру аліментів.

Суд першої інстанції повернув заяву без розгляду. Апеляційний суд залишив це рішення без змін.

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС зауважила, що наявність такої імперативної підстави скасування судового рішення, як відсутність на ньому підпису судді, пов'язана з необхідністю усунення будь-яких сумнівів щодо складу суду та справжнього (дійсного) змісту рішення. Проте легітимність судового рішення та складу суду не викликає сумнівів у тому разі, якщо скорочене рішення було підписане і проголошене всім складом суду, а повний текст підписаний двома суддями у зв'язку зі смертю одного з членів колегії.

ВП ВС звернула увагу, що ЦПК (а так само КАС і ГПК) містить правила, які дозволяють суду за результатами розгляду як одразу ухвалити повне судове рішення, так і відкласти складення повного тексту, обмежившись складанням вступної та резолютивної частини рішення (скорочене рішення), яке має бути

підписане всім складом суду, приєднано до справи і проголошено в судовому засіданні (ч. 6 ст. 259 ЦПК).

Водночас за змістом ч. 5 ст. 268 ЦПК України датою ухвалення рішення є дата його проголошення (незалежно від того, яке рішення проголошено – повне чи скорочене).

Отже, скорочене судове рішення так само є судовим актом, який фіксує результат розгляду судом справи. Хоча подальше складання повного тексту рішення, яке включає його мотивувальну частину, має істотне значення для забезпечення зрозумілості правових підстав рішення суду та для реалізації права учасників на оскарження, його виготовлення є стадією письмового оформлення вже прийнятого та проголошеного рішення, а не повторним актом волевиявлення суду.

ВП ВС висувала, що п. 3 ч. 1 ст. 411 ЦПК України не застосовується, якщо в повному рішенні відсутній підпис судді, який помер (за наявності підписів інших суддів колегії), проте в матеріалах справи є скорочене судове рішення, підписане всім складом суду та проголошене в засіданні.

Водночас ВП ВС наголосила, що протилежний висновок – про необхідність застосування п. 3 ч. 1 ст. 411 ЦПК України у таких ситуаціях – призвів би до невинного скасування судового рішення, легітимність якого не викликає сумнівів, суто з формальних причин, що само собою суперечило б вимозі правової визначеності як складовій верховенства права та створювало б умови для порушення прав інших учасників судового процесу.

Отже, ВП ВС відступила від висновків, викладених у постановках КАС ВС від 24 липня 2025 року у справі № 520/12864/24 та від 01 жовтня 2025 року у справі № 520/21767/23 про те, що оскільки повний текст постанови апеляційного суду не був підписаний одним із суддів через його смерть, таке рішення підлягає обов'язковому скасуванню з направленням справи на новий розгляд згідно з п. 5 ч. 3 ст. 353 КАС України.

У цій справі ВП ВС не встановила підстав для скасування постанови суду апеляційної інстанції з підстави, передбаченої п. 3 ч. 1 ст. 411 ЦПК України, а також й інших підстав для скасування оскаржених рішень судів першої та апеляційної інстанцій.

Постанова ВП ВС від 11 березня 2026 року у справі №946/3565/24 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134833422>

7.4. ВП ВС відступила від висновків КЦС ВС та КГС ВС, а також шляхом уточнення від висновків ОП КГС ВС та ВП ВС щодо скасування судових рішень на підставі п. 8 ч. 1 ст. 411 ЦПК України за скаргою особи, яка не брала участі у справі, але суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси, зазначивши, що повноваження скасувати судове рішення з направленням справи на новий розгляд, якщо суд нижчої інстанції прийняв рішення про права, інтереси та (або) обов'язки осіб, що не були залучені до участі у справі (п. 8 ч. 1 ст. 310 ГПК України),

суд касаційної інстанції здійснює незалежно від вимог та доводів касаційної скарги, а також незалежно від того, чи звернулась з касаційною скаргою особа, про права, інтереси та (або) обов'язки якої суд нижчої інстанції ухвалив рішення.

Обставини справи:

У цій справі прокурор звернувся із позовом про скасування рішення міськради, визнання недійсним договору купівлі-продажу та витребування майна у кінцевого набувача. Позов прокурора обґрунтовано зокрема тим, що рішення міськради не відображає волю територіальної громади як власника майна, а також порушенням процедури приватизації.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову. Апеляційний суд це рішення скасував та ухвалив нове рішення про задоволення позову в частині витребування майна на користь територіальної громади.

Правовий висновок ВП ВС:

Розглядаючи касаційну скаргу, ВП ВС передовсім дослідила питання про те, що таке рішення суду про права, інтереси та (або) обов'язки особи (п. 8 ч. 1 ст. 310 ГПК України) та звернула увагу, що ухвалення такого рішення щодо осіб, які не були залучені до участі у справі, порушує не лише їхні матеріальні права, а й фундаментальні процесуальні гарантії справедливого судового розгляду (п. 1 ст. 6 Конвенції). Таке порушення становить суттєвий «дефект правосуддя», виправлення якого законодавець дозволяє через встановлення винятку з принципу остаточності судового рішення.

З огляду на публічну вагу цієї гарантії, повноваження скасувати рішення на підставі п. 8 ч. 1 ст. 310 ГПК України суд касаційної інстанції здійснює незалежно від вимог та доводів касаційної скарги, а також незалежно від того, чи звернулася зі скаргою сама незалучена особа.

Водночас ВП ВС зауважила, що процесуальний закон визначає підстави для повного або часткового скасування рішень, і якщо судові рішення лише частково ухвалено про права, інтереси та (або) обов'язки особи, яка не була залучена до участі у справі – воно підлягає скасуванню з направленням на новий розгляд саме в цій відокремлюваній частині, за умови, що висновки в ній не становлять невід'ємної частини висновків в іншій частині рішення.

Отже, ВП ВС відступила від висновку, викладеного у постанові КЦС ВС від 16 червня 2022 року у справі № 569/20510/19, від 05 квітня 2023 року у справі № 521/8184/20 про те, що скасування судових рішень на підставі п. 8 ч. 1 ст. 411 ЦПК України можливе саме за скаргою особи, яка не брала участі у справі, але суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси; проте така особа не скористалась своїм правом на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення, а також схожих висновків у постанові КГС ВС від 03 вересня 2020 року у справі № 910/17662/19.

ВП ВС також відступила шляхом уточнення від висновків, викладених у постанові ОП КГС ВС від 21 лютого 2019 року у справі № 908/1141/15-г та постанові ВП ВС від 03 квітня 2024 року у справі № 916/4093/21 (п. 108) у частині посилання на те, що рішення є таким, що прийняте про права, інтереси та (або) обов'язки особи, яка не була залучена до участі у справі, якщо у його мотивувальній частині містяться висновки суду про права, інтереси та (або) обов'язки такої особи.

У цій справі ВП ВС дослідила й інші питання, сформувавши важливі правові висновки.

Першим таким питанням стало з'ясування статусу прокурора й за наслідком його вирішення ВП ВС висувала, що якщо прокурор захищає суто інтереси територіальної громади, то вона в особі відповідного органу місцевого самоврядування є позивачем за таким позовом, навіть якщо за твердженням прокурора, саме внаслідок незаконних дій (рішення, правочину) цього органу порушено інтереси громади.

Вирішуючи наступне питання ефективності способів захисту, а саме щодо необхідності оспорювання правочину про відчуження майна його стороною як підстави вимагати повернення майна, ВП ВС висувала, що у випадку, коли майно, відчужене за правочином, намагається повернути собі сторона цього правочину, то вона для цього повинна мати підставу діяти всупереч власному волевиявленню, втіленому у цьому правочині, тобто мають бути підстави для визнання правочину недійсним і він має бути визнаний судом недійсним. Натомість, якщо власник домагається у суді повернення йому майна, яке вибуло з його володіння поза його волею, стало предметом правочинів з відчуження, стороною яких він не був, належним способом захисту є лише витребування цього майна.

В аспекті оцінки добросовісності набувача майна ВП ВС звернула увагу на те, що фактори, з якими закон (стаття 388 ЦК України) пов'язує можливість віндикації майна, є добросовісність (недобросовісність) набувача майна, та наявність обставин, за яких витребування можливе також у добросовісного набувача. Кожен з цих факторів досліджується послідовно стосовно кожного набувача у ланцюгу набувачів, якщо про існування відповідних обставин стверджує сторона, яка несе тягар їх доведення. Тобто якщо майно було набуто добросовісним набувачем за відплатним правочином і відповідно до правил статті 388 ЦК України воно не могло бути витребуване у цієї особи власником, то подальше розпорядження цією особою майном (в тому числі відчуження його за безвідплатним правочином) не створює підставу для витребування у нового набувача.

У цій справі ВП ВС дійшла висновку, що апеляційний суд не ухвалював рішення про права, інтереси та (або) обов'язки особи, незалученої до участі у справі, що було б безумовною підставою для його скасування, однак визнала помилковими висновки апеляційного суду про неналежність як способу захисту визнання недійсним договору купівлі-продажу та встановила використання апеляційним судом недопустимих доказів для встановлення обставин, що мають суттєве значення, а саме недобросовісності набувачів спірного майна.

З урахуванням наведеного ВП ВС скасувала постанову апеляційного суду в частині вирішення позовних вимог про визнання недійсним договору купівлі-продажу та про витребування майна, направивши справу в цій частині на новий розгляд до апеляційного суду.

Постанова ВП ВС від 04 березня 2026 року у справі №922/5241/21 - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135044563>

8. Юрисдикційні питання

У справах про встановлення факту перебування особи на утриманні загиблого військовослужбовця з метою отримання одноразової грошової допомоги між заявником та суб'єктом владних повноважень, який вирішує питання призначення відповідної соціальної допомоги, не може бути спору про право, оскільки такий суб'єкт не є отримувачем грошової допомоги.

Такі справи підлягають розгляду в окремому провадженні згідно з правилами цивільного судочинства.

Обставини справи:

Особа звернулася до суду із заявою про встановлення факту перебування її дочки на утриманні свого діда (батька заявниці), який загинув під час виконання обов'язків військової служби, для отримання передбаченої законодавством одноразової грошової допомоги у зв'язку із загибеллю військовослужбовця.

Суд першої інстанції в задоволенні заяви відмовив. Апеляційний суд ухвалу суду першої інстанції скасував, заяву залишив без розгляду.

Залишаючи заяву без розгляду, апеляційний суд зауважив, що заява про встановлення факту перебування на утриманні не підлягає розгляду в порядку окремого провадження, оскільки його встановлення пов'язане з подальшим вирішенням спору про право на отримання одноразової грошової допомоги, який підлягає розгляду судом у порядку позовного провадження.

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС зазначила, що чинне законодавство не передбачає іншого судового порядку встановлення факту перебування фізичної особи на утриманні, окрім як у порядку цивільного судочинства.

ВП ВС також звернула увагу, що одноразова грошова допомога у зв'язку зі смертю військовослужбовця призначається і виплачується фізичним особам, які мають право на її отримання (батьки, один із подружжя, який не одружився вдруге, діти, які не досягли повноліття, утриманці загиблого).

З урахуванням такого правового регулювання ВП ВС дійшла висновку, що в цих справах спір може виникнути лише між суб'єктами отримання одноразової грошової допомоги, яка розподіляється рівними частками на всіх отримувачів. Між заявником і суб'єктом призначення грошової допомоги у зв'язку із загибеллю (смертю) військовослужбовця не може бути спору, оскільки такий суб'єкт не є отримувачем допомоги.

Отже, у цій справі ВП ВС визнала помилковим висновок суду апеляційної інстанції про наявність підстав для залишення без розгляду заяви про встановлення факту перебування особи на утриманні та направила справу до апеляційного суду для продовження розгляду.

Постанова ВП ВС від 11 лютого 2026 року у справі № 308/17634/23 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134647902>

Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.03.2026 по 31.03.2026 / Упоряд.: сектор систематизації практики Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду / Відпов. за вип.: Секретар ВП ВС, д-р юрид. наук, професор, член-кореспондент НАПрН України С. О. Погрібний. Київ, 2026. Вип. 54. – 18 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Великої Палати. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 supreme.court.gov.ua

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua